1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ФОРМА ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Кобера А. В.

Реферат. Кобера А. В. називає судово-психологічну експертизу найпоширенішою процесуальною формою використання знань про людину в юриспруденції і водночас констатує, що в практиці правоохоронних органів вона не набула належного поширення через законодавчо-нормативні та суто практичні проблеми, передусім через невирішеність питання її компетенції. Мета праці полягає у визначенні меж компетенції, основних завдань і умов застосування такої експертизи. Автор аналізує переліки питань, які відносять до компетенції експертизи В. Л. Васильєв, В. Т. Нор і М. В. Костицький, М. І. Єнікеєв та М. М. Коченов: від здатності особи з відставанням у психічному розвитку усвідомлювати свої дії, стану афекту, передсуїцидального стану й мотивів поведінки до авторства письмового тексту та індивідуально-психологічних рис на кшталт навіюваності чи ригідності. Межі компетенції, за автором, задають моральний, гносеологічний і юридичний критерії: експерт-психолог не відповідає на питання про мету діяння, вину, міру покарання й правову оцінку дій, не досліджує паранормальних явищ і не дає моральних оцінок. Сформульовано вісім основних завдань експертизи, зокрема встановлення здатності психічно здорових учасників сприймати обставини й давати правдиві показання, здатності потерпілих у справах про зґвалтування розуміти характер дій і чинити опір, наявності фізіологічного афекту та стану, що призвів до самогубства. Компетентність автор тлумачить як суб'єктивну характеристику здатності конкретного експерта вирішувати завдання, яку визначають досвід, базова освіта й рівень спеціальної підготовки, а методи мають бути апробовані саме в експертній практиці. До меж компетенції експерта-психолога не належать явища, недоступні сучасній психології, неапробовані методи, ретроспективне вивчення змісту свідомості свідка, пояснення зміни показань та їх достовірності, а також питання психіатричної експертизи. Окремо розглянуто етичний критерій: підекспертний не є пацієнтом, а процесуальне становище дає експертові значну владу над ним, тому особливої ваги набуває принцип законності. Праця корисна експертам-психологам, слідчим і суддям для коректного формулювання питань.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, компетенція експертизи, компетентність експерта-психолога, межі компетенції, завдання судово-психологічної експертизи, спеціальні психологічні знання, етика судового експерта, юридична психологія, фізіологічний афект.

Forensic Psychological Examination as a Form of Using Psychological Knowledge in Jurisprudence

Kobera A. V.

Abstract. Kobera A. V. describes forensic psychological examination as the most widespread procedural form of applying knowledge about the human being in jurisprudence, yet notes that it remains underused in law enforcement practice because of legislative and practical obstacles, above all the unresolved question of its competence. The article aims to define the boundaries of competence,

the main tasks and the conditions of such examinations. The author reviews the lists of questions attributed to the examination by V. L. Vasiliev, V. T. Nor and M. V. Kostytskyi, M. I. Enikeev and M. M. Kochenov, ranging from the capacity of a person with delayed mental development to understand his or her actions, affect, pre-suicidal states and motives to the authorship of a written text and traits such as suggestibility or rigidity. The boundaries of competence are set by moral, epistemological and legal criteria: the expert does not answer questions about the purpose of the act, guilt, punishment or legal assessment, does not study paranormal phenomena and gives no moral evaluations. Eight main tasks are formulated, including assessing the capacity of mentally healthy participants to perceive circumstances and testify truthfully, the capacity of rape victims to understand the nature of the acts and resist, physiological affect and the mental state preceding suicide. Competence is interpreted as a subjective characteristic of a particular expert, determined by experience, basic education and special training, and methods must be validated in expert practice. Phenomena inaccessible to modern psychology, untested methods, retrospective study of a witness's consciousness, explanation of changes in testimony and questions for psychiatric examination lie outside the psychologist's competence. The ethical criterion is also discussed, since the examinee is not a patient and the expert holds considerable power, which makes legality especially important.

Keywords: forensic psychological examination, scope of examination, competence of expert psychologist, boundaries of competence, tasks of examination, special psychological knowledge, ethics of forensic expert, legal psychology, physiological affect.

Першоджерело: *Кобера А. В. Судово-психологічна експертиза як форма використання психологічних знань в юриспруденції. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія «Психологія і педагогіка». 2008. Вип. 11. С. 93–99.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 16.07.2013.*

References

1. Kobera A. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza yak forma vykorystannia psykholohichnykh znan v yurysprudentsii [Forensic Psychological Examination as a Form of Using Psychological Knowledge in Jurisprudence] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2017. Vol. 2, No. 3 (9). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/121-sudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-kak-forma-ispolzovaniya-psikhologicheskikh-znanij-v-yurisprudentsii (onovlena versiia vid 27.04.2017). [in Ukrainian].

2. Kobera A. V. Sudovo-psykholohichna ekspertyza yak forma vykorystannia psykholohichnykh znan v yurysprudentsii. Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"]. Seriia "Psykholohiia i pedahohika". 2008. Vyp. 11. S. 93–99. URL: http://eprints.oa.edu.ua/379/1/11_08_8.pdf (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].